میراث فرهنگی

مترو اصفهان به یونسکو رسید

پرونده عبور خط ۲ مترو اصفهان از محدوده پیرامونی مسجد جامع عتیق، در چند سال گذشته به یکی از پیچیده‌ترین و حساس‌ترین چالش‌های تلاقی توسعه شهری و صیانت از میراث فرهنگی در ایران تبدیل شده است؛ پرونده‌ای که از همان ابتدا به دلیل همجواری با یکی از شاخص‌ترین آثار ثبت جهانی کشور، فراتر از یک پروژه عمرانی تلقی شد و در سطوح ملی و بین‌المللی مورد توجه قرار گرفت.

مسجد جامع عتیق اصفهان که در سال ۲۰۱۲ در فهرست میراث جهانی یونسکو ثبت شد، نه تنها به‌عنوان یک بنای مذهبی؛ بلکه به مثابه سندی زنده از تداوم معماری و شهرسازی ایرانی-اسلامی در کانون حساس‌ترین ضوابط حفاظتی یونسکو قرار دارد؛ ضوابطی که هرگونه مداخله در عرصه و حریم آن را به مطالعات دقیق، ارزیابی اثرات و تأیید نهادهای ذی‌صلاح مشروط می‌کند.

از زمان مطرح شدن مسیر خط ۲ مترو در محدوده مرکزی اصفهان، گزارش‌ها و هشدارهای فراوانی از سوی کارشناسان میراث فرهنگی، باستان‌شناسان و حتی برخی نهادهای بین‌المللی در رسانه‌های رسمی کشور منتشر شده است. همزمان تجربه پیشین عبور مترو از زیر میدان نقش جهان و حساسیت شدید یونسکو نسبت به آن پرونده، موجب شد عبور مترو از نزدیکی مسجد جامع عتیق از ابتدا ذیل یک نگاه سختگیرانه‌تر و با حساسیت مضاعف بررسی شود؛ نگاهی که عبور صرف از زیر زمین را نیز به عنوان مداخله‌ای بالقوه خطرساز تلقی می‌کند.

در شرایطی که توسعه حمل و نقل عمومی یک ضرورت انکارناپذیر شهری است، حفاظت از میراثی که هویت تاریخی و فرهنگی کشور را نمایندگی می‌کند نیز مسئولیتی غیرقابل چشم‌پوشی است. تلاقی این دو ضرورت، آزمونی جدی برای نظام تصمیم‌گیری، شفافیت و پایبندی به اصول علمی در مدیریت شهری و میراث فرهنگی ایران به شمار می‌رود؛ آزمونی که نتیجه آن، فراتر از اصفهان، در نگاه جامعه جهانی به چگونگی صیانت ایران از آثار ثبت جهانی‌اش اثرگذار خواهد بود.

یونسکو و پرونده اصفهان

مدیر کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان اصفهان با اشاره به آخرین وضعیت مکاتبه‌ها با یونسکو اظهار کرد: در آخرین نامه‌نگاری صورت گرفته، پاسخ‌های فنی و توضیحات اولیه از سوی ایران ارائه و در مقطع فعلی، یونسکو با این توضیحات قانع شده است.

امیر کرم‌زاده گفت: با این حال، این قانع شدن به معنای تأیید نهایی نیست و یونسکو منتظر دریافت نتایج مطالعاتی است که شهرداری انجام داده و میراث فرهنگی آن‌ها را راستی‌آزمایی کرده است. پس از ارسال این مستندات، کارشناسان یونسکو بررسی تخصصی خود را انجام خواهند داد و نظر نهایی در این چارچوب اعلام خواهد شد.

وی تصریح کرد: تجربه‌های گذشته؛ از جمله پرونده عبور خط مترو از میدان نقش جهان نشان داده یونسکو در مواجهه با پروژه‌های زیرساختی در حریم آثار ثبت جهانی، بسیار دقیق و سختگیرانه عمل می‌کند و هرگونه مغایرت با استانداردهای بین‌المللی می‌تواند پیامدهای جدی برای وضعیت ثبت جهانی اثر داشته باشد.

از مجموع اظهارات مدیر کل میراث فرهنگی استان اصفهان و بررسی‌های رسمی منتشر شده مشخص می‌شود که به این علت پرونده عبور خط ۲ مترو از حریم مسجد جامع عتیق هنوز به ایستگاه نهایی نرسیده است.

این پرونده اکنون در مرحله‌ای قرار دارد که نتایج مطالعات مستقل، نظر مشاوران ذی‌صلاح و ارزیابی نهادهای بین‌المللی می‌تواند مسیر آن را به کلی تغییر دهد.

مدیر کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان اصفهان تأکید کرد: این موضوع به تنهایی برای صدور مجوز کافی نیست و باید تمامی آثار لرزشی، نشست زمین و پیامدهای بلندمدت عبور قطار نیز بررسی شود.

وی افزود: به همین دلیل همزمان با بررسی پرونده مسجد جامع عتیق، پایش لرزه‌ای در سایر نقاط بافت تاریخی که مترو از آن عبور کرده یا خواهد کرد، آغاز شده است.

کرم‌زاده ادامه داد: داده‌های حاصل از این لرزه‌نگاری‌ها و گزارش‌های فنی آن در اختیار کارشناسان ذی‌ربط قرار می‌گیرد تا یک پایش زیرزمینی جامع از میزان خطرپذیری و تهدید احتمالی برای بناهای تاریخی بدست آید.

نبود حفاظت کافی، آثار تاریخی اصفهان را تهدید می‌کند

«نصف جهان» تنها مانده است

اعظم طیرانی | اصفهان یک شهر تاریخی با دست‌کم ۶ هزار سال قدمت است که به گفته کارشناسان باستان‌شناسی به هر جا در این شهر قدم بگذارید حتی در عمق ۵ متری شهر به داده‌های تاریخی می‌رسید.

یکی از انتقادهای اصلی به وضعیت آثار تاریخی و مدیریت میراث استان اصفهان، مربوط به حفاظت از آثار تاریخی است. متأسفانه در سال‌های گذشته به دلیل کم‌توجهی‌هایی که نسبت به حفظ آثار باستانی صورت گرفته، بسیاری از این آثار مورد تخریب، تهدید و تعرض واقع شده‌اند.

در سال‌های گذشته عوامل زیادی بر دامنه تخریب آثار باستانی اصفهان تأثیرگذار بوده است. به همین دلیل از سرقت کاشی‌های مسجد جامع نطنز گرفته تا مرمت غیر اصولی آثار تاریخی از جمله موضوعاتی بوده که بارها انتقاد فعالان و کارشناسان میراث فرهنگی را به دنبال داشته است.

مرمت سی و سه پل با استفاده از سیمان به جای مصالح سنتی، یکی از این موارد است و بسیاری از کارشناسان ادعا کرده‌اند سیمان موجب حبس رطوبت در بنا و آسیب به آن می‌شود.

مرمت گنبد «شیخ لطف‌الله» یکی دیگر از نشانه‌های مشت نمونه خروار است که اتفاقاً چند سال پیش جنجال زیادی به پا کرد زیرا؛ اقدام‌های تیم مرمتی که گاهی با نقد فعالان میراث فرهنگی و کارشناسان همراه بود، در نهایت منجر به دو رنگ شدن این گنبد تاریخی شد.

یکی دیگر از موضوعات جنجال‌برانگیز در یک سال گذشته که مدیران میراثی و استانی اصفهان آن را رقم زدند، حضور موتورسواران لهستانی در کاخ چهلستون و در ایوان این کاخ بود. ماجرا از این قرار بود که به مناسبت هشتاد و سومین سالگرد ورود کودکان لهستانی به ایران، یک گروه موتورسوار با عنوان «پیام‌آوران صلح» از لهستان به ایران آمدند و در این میان به اصفهان سفر کردند. قسمت انتقادبرانگیز آنجا بود که این گروه با موتورهای خود نه تنها وارد حیاط کاخ چهلستون شدند؛ بلکه موتورهای خود را در ایوان بالای حوض پارک کردند!

ترک برداشتن مسجد جامع عتیق

حالا با انتشار خبر ترک برداشتن شبستان غربی «گنبدخانه نظام‌الملک» در رسانه‌ها، بار دیگر نظر بسیاری از دوستداران آثار باستانی برای حفظ این آثار برانگیخته شده و حساسیت برای نظارت بر این اماکن را در اذهان عموم پررنگ‌تر کرده است.

مسجد جامع عتیق بنایی با قدمت هزار و ۳۰۰ سال است که در فهرست آثار جهانی و در شمار پنج مسجد باشکوه تاریخ معماری دنیا قرار دارد.

بنابر گزارش کارشناسان میراث فرهنگی بررسی‌های میدانی به منظور علت‌یابی رطوبت در جدار جنوبی مسجد جامع عتیق، نشست گذر پشتی آن و همچنین ترک‌هایی که در ماه‌های اخیر بر شبستان غربی گنبد نظام‌الملک هویدا شده، آغاز و مشخص شد لوله آب از حدود یک ماه پیش شکسته و تمامی چاه‌های جذبی در این محدوده تا ارتفاع چهار متر پر از آب و جداره‌های کانال‌های دفع رطوبت نیز تخریب شده است.

به گفته رئیس پایگاه جهانی مسجد جامع عتیق، در یک ماه اخیر بخشی از سقف‌های شبستان غربی گنبد نظام‌الملک ترک خورده و دچار نشست شده و همچنین سردر غربی شبستان جنوبی مسجد نشست کرده است.

این در حالی است که گفته می‌شود کارشناسان پایگاه جهانی مسجد جامع عتیق از هفتم دی سال جاری نشست گذر جانب جنوب مسجد جامع عتیق و در جوار گنبدخانه نظام الملک را به نهادهای مربوط اطلاع داده بودند.

شرایط اقلیمی؛ بلای جان آثار باستانی

مسئول پیشین کمیته میراث فرهنگی مجموعه فعالان حقوق بشر در ایران، با بیان اینکه آثار باستانی تحت تأثیر بسیاری از آسیب‌های مختلف قرار دارند، به ما می‌گوید: به طور مثال اثرات شیمیایی ناشی از سوخت‌های فسیلی و یا ذرات گرد و غبار و آلاینده‌های شیمیایی در آسیب رساندن به آثار تاریخی و باستانی نقش مهمی دارند.

مجتبی گهستونی با اشاره به آلاینده‌هایی مانند گازها، مواد شیمیایی، ذرات نمکی و گرد و غبار اظهار می‌کند: هر یک از این غبارها تأثیر متفاوتی بر بناها می‌گذارند، ضمن آنکه هر بنا بسته به جنس مصالح، تأثیرپذیری متفاوتی دارد.

وی با اشاره به اقلیم جنوب کشور اذعان می‌کند: به طور مثال در استان خوزستان آلاینده‌های حاوی نمک در هوای مرطوب با مصالح بنا واکنش می‌دهند و تبلور نمک موجب انفجار کریستالی درون آجر، سنگ و گچ می‌شود که این یکی از مخرب‌ترین فرایندهاست و تاب‌آوری بناها را کاهش می‌دهد.

وی می‌افزاید: همچنین گازهای اسیدی حاصل از صنایع فولاد، نفت و پتروشیمی با رطوبت ترکیب شده و باران اسیدی تولید می‌کنند. این باران‌ها در سنگ‌های آهکی و گچی حل و به نابودی کتیبه‌ها و حجاری‌ها منجر می‌شوند. به عنوان نمونه این آلاینده‌ها در خوزستان ممکن است تأثیری که روی «زیگورات چغازنبیل» دارند، با تأثیری که بر «سازه‌های آبی شوشتر» یا «نقش برجسته‌های ایلامی» و یا «نقش برجسته‌های الیمایی» می‌گذارند، متفاوت باشد.

پژوهشگر میراث فرهنگی و عضو شورای هماهنگی سازمان‌های مردم‌نهاد میراث فرهنگی بیان می‌کند: بخشی از آلودگی‌ها و آلاینده‌های صنعتی؛ مانند صنایع فولاد، نفت، پتروشیمی‌ها و نیروگاه‌ها با ایجاد گازهای اسیدی موجب تغییرات شیمیایی و تخریب ساختاری می‌شوند. این گازها با ترکیب در رطوبت هوا باران‌های اسیدی را به دنبال دارند که افزون بر تأثیر بر سلامت انسان، سبب تخریب کتیبه‌ها، حجاری‌ها و تغییر رنگ یا کدر شدن کاشی‌های بناهای مذهبی می‌شوند.

اگر امروز به نقش برجسته‌های «کوف»، «تنگ بتای اندیکا» یا آثار سواران ایلامی نگاه کنید، تفاوت چهره آن‌ها با ۱۰ سال پیش کاملاً محسوس است به طوری که بسیاری از خطوط و نقوش به دلیل همین فرسایش‌ها و یا باران‌های اسیدی کمرنگ یا محو شده‌اند.

فرونشست؛ بلای جان میراث فرهنگی

رئیس بخش زلزله‌شناسی و خطرپذیری مرکز تحقیقات وزارت راه، مسکن و شهرسازی نیز یکی از عوامل مخرب و تأثیرگذار در آثار باستانی اصفهان را بی‌توجهی به حقابه زاینده‌رود می‌داند و با تأکید و الزام بر استمرار جریان آب در زاینده‌رود به ما می‌گوید: رودخانه زاینده‌رود مانند سرنگی است که باید به زمین اصفهان تزریق شود. در غیر این صورت فرونشست روز به روز شرایط اصفهان را پیچیده‌تر می‌کند.

دکتر علی بیت‌اللهی با بیان اینکه آثار فرونشست به صورت شکاف‌ها در سطح زمین ظاهر می‌شوند و این نشانه‌ها بیانگر هشدار جدی برای آینده محیط زیست اصفهان هستند، ادامه می‌دهد: استان اصفهان از نظر تعداد شهرها، مساحت بافت‌های فرسوده و تمرکز جمعیت در پهنه فرونشستی در رتبه نخست کشور قرار دارد و این مسئله تهدیدی جدی برای آینده فرهنگی و تاریخی این استان به شمار می‌رود.

وی با بیان اینکه نشست نامتقارن، اثرات مخربی بر بناهای تاریخی می‌گذارد، می‌افزاید: این مسئله در مواردی موجب شکاف در سازه‌ها می‌شود.

بیت‌اللهی اظهار می‌کند: در میدان نقش جهان اختلاف نشست تنها نیم سانتیمتری در نقاط مختلف می‌تواند در گذر زمان به چند سانتیمتر برسد که برای سازه‌های تاریخی فاقد اسکلت و پیوستگی بسیار خطرناک است. از این رو این موضوع را باید بیش از گذشته جدی گرفت.

عضو هیئت علمی مرکز تحقیقات راه و شهرسازی با اشاره به اینکه فرونشست نه تنها اصفهان؛ بلکه دامن همه جا را گرفته، ادامه می‌دهد: باور می‌کنید در محوطه تخت جمشید شکاف فرونشستی داشته باشیم؟ باید توجه کرد که موضوع فقط اقتصاد نیست؛ بلکه فرونشست حتی تاریخ ما را هم با خطر روبه‌رو کرده است.

نشستن زیر پای تاریخ

این روزها افزون بر فرونشست، عوامل دیگری مانند پروژه‌های عمرانی از جمله مترو نیز در خالی کردن زیر پای تاریخ نقش دارند.

خط یک مترو اصفهان که از شمال شهر شروع شده و تا جنوب ادامه دارد، یکی از آسیب‌های مدرنی به شمار می‌آید که به دلیل عبور از خیابان چهارباغ عباسی عملاً زیر پای آثار تاریخی نشسته است.

متأسفانه در جریان حفاری‌های ابتدایی مترو آسیب‌های جدی به پایه‌های سی‌وسه پل وارد شد و بخشی از باروی اصفهان که یک دیوار خشتی و مربوط به قرن‌های ۴ و ۵ هجری در محدوده دروازه دولت بود، به دلیل گودبرداری‌های غیراصولی برای ساخت مترو تخریب شد.

همچنین در جریان حفاری‌های صورت گرفته در محدوده بافت تاریخی اصفهان، پایه‌های کاخ جهان‌نما و آثاری از آبراهه‌ای مربوط به دوران صفوی کشف شد؛ اما پروژه ساخت مترو همچنان ادامه پیدا کرد و هنوز اراده و عزمی ملی و جدی برای پیشگیری از تخریب و حفاظت از آثار تاریخی در میان مسئولان محلی و کشوری شکل نگرفته است.

خبر

توسعه پهنه‌های سبز اکولوژیک متناسب با شرایط اقلیمی اصفهان

مدیر عامل سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهرداری اصفهان با تشریح رویکردهای این نهاد در برنامه راهبردی ۱۴۱۰ گفت: حفظ و توسعه پهنه‌های سبز اکولوژیک متناسب با شرایط اقلیمی اصفهان از راهبردهای محوری این سازمان است و این رویکرد نقش مؤثری در بهبود کیفیت محیط زیست و سازگاری شهر با محدودیت‌های طبیعی دارد.

مجتبی حق‌شناس با بیان اینکه ارتقای پویایی اجتماعی محلات تأثیر مستقیمی بر رضایت شهروندان و تقویت سرمایه اجتماعی دارد، اظهار کرد: توسعه هدفمند فضاهای سبز شهری به عنوان یکی از مؤثرترین ابزارها برای دستیابی به این هدف، جایگاه ویژه‌ای در برنامه‌های سازمان پارک‌ها و فضای سبز دارد.

وی با تأکید بر اهمیت مدیریت پایدار فضای سبز افزود: حفظ سرانه فضای سبز بوم‌شناختی بدون وارد کردن فشار مضاعف بر منابع آب، از اهداف خُرد؛ اما کلیدی برنامه راهبردی شهرداری اصفهان است و تمامی اقدام‌های اجرایی باید بر همین مبنا طراحی و اجرا شود.

مدیر عامل سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهرداری اصفهان به ارتقای تاب‌آوری زیست‌بوم شهری اشاره کرد و ادامه داد: در کنار صیانت از فضای سبز موجود، احیای جریان دائمی زاینده‌رود به‌عنوان یک مؤلفه حیاتی در پایداری محیط زیست شهری، در افق برنامه ۱۴۱۰ مورد توجه ویژه قرار گرفته است.

حق‌شناس حفظ و توسعه پهنه‌های سبز اکولوژیک متناسب با شرایط اقلیمی اصفهان را از راهبردهای محوری این سازمان دانست و به ایسنا گفت: استفاده از روش‌های هوشمند و بهره‌ور؛ به‌ویژه با تکیه بر منابع آبی نامتعارف، ضمن کاهش مصرف آب‌های متعارف، بهره‌وری مدیریت فضای سبز شهری را افزایش می‌دهد.

جدول ۹۳۸۴

طراح: محمدرضا علی‌زاده zadehalireza@gmail.com

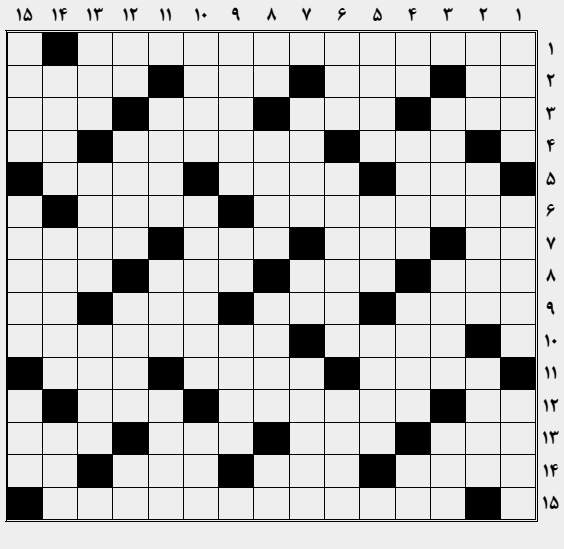

افقی

۱. اثر سترگ فردوسی نامدار که برای نگارش آن ۳۰ سال وقت گذاشت ۲. خاندان - توانایی - این پول در استانبول به کارتان می‌آید - از سیستم‌های پخش صوت ۳. گیاه مقدس زردشتیان - انعام شاهانه - حرکت به شیوه کرم - یار نبات ۴. نداری - کشور یخ‌بسته - برهنه ۵. جمع مکسر کتاب - از زیراندازها - شیک ۶. گروهی از کوه‌های دورافتاده هیمالیا - حیله‌گر ۷. صوت ندا - درخت سهی - رودخانه مرزی - هزینه‌های زندگی روزانه زن که برعهده مرد است ۸. قرض بانکی - کیف دستی - خوردنی دردآور - گیاه سرشویی ۹. پله اتوبوس - فرزند فرزند - سفتن - حرف پیروزی ۱۰. غده دوگانه زیر گلو - مانیفست ۱۱. سالک - پایان‌دهنده - امیدواریم هیچ‌گاه در کارتان نیفتد ۱۲. الهه آفتاب مصر باستان - شهری در سیستان و بلوچستان - ابزار کتابت ۱۳. خانه شعری - اولین مسجد اسلام - تحمل - بتی در جاهلیت ۱۴. یار قوری - مکان امن - شیرینی بزرگ عروسی - پیمودن ۱۵. از القاب مولای متقیان امام علی(ع)

عمودی

۱. از سبزی‌خوردن‌ها - دانه‌ای شبیه ارزن که خوراک کبوتران است - اثری از دافنه دوموریه، نویسنده فرانسوی ۲. میوه تلفنی - قایق مسابقه‌ای - زیردست ارباب ۳. بازپرس - ابزار کار بنا - نیم‌سال تحصیلی ۴. غرغر کردن - کشوری در همسایگی یونان و ترکیه - تالار شیشه‌ای - حرف و ضمیری انگلیسی ۵. شهر و تیم فوتبال فرانسوی - از مو آراها - قایق کوچک ۶. مسافرخانه بین راه - یار شمع و گل و بلبل - جاودانه ۷. ابله - کجاست؟ - قابل خواندن ۸. خطای ورزشی - شتر بی‌کوهان - مانند - پوشش ستور ۹. گیاه خورشی - صریح - برخورداری از حقوق ویژه در سیاست ۱۰. جمع درس - پایدار - طنین صدا ۱۱. پرنده‌ای که بر بام‌ها لانه می‌سازد - رنگ بخشش - ناپسند ۱۲. زهر - ابتدا - قلمرو شیر - عدد رمز ۱۳. ذره باردار شیمیایی - می‌گویند آب این گیاه برای رفع معضل چاقی مفید است - بتون مسلح ۱۴. بیماری اشراف - گیاه آلیسوم - شکم ۱۵. حمله - کابین - جواب مثبت
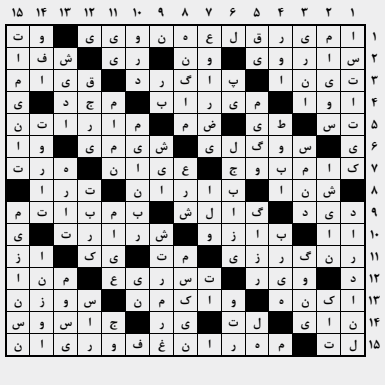
حل جدول شماره قبل